

si, önemli bir eksiklik bence. Bunun sonucunda öykü kahramanlarının çoğu, dış dünya ile oldukça az temas kuruyorlar; tabir caizse ayakları top-rağa basmıyor, genelde iç dünyalarına kapanıyor, bir bakıma kendilerini dış dünyadan soyutluyorlar. Kahramanların kendilerini dış dünyadan soyutlaması, doğal olarak öyküleri de mekân ve doğadan soyutluyor. Oysa insan / hayat, mekândan, doğadan ayrı düşünülemez. Bu nedenle Gemicî'nin iç dünyaya olduğu kadar dış dünyaya da dikkat kesilmesinde, öykülerinde

mekân ve doğa tasvirlerine daha fazla yer vermesinde yarar var.

Kar Makamı'nda dili düzgün ama henüz özgün olmayan, kendi sesini zaman zaman geleneğe ulaşma hevesi de taşıyarak bulmaya çalışan bir yazar var karşımızda. Yazar, yolundaki engelleri yazarak aşar, çağının sesidir ama çağa ayak uydurmaz. Gemicî, yolunu arıyor; çağının sesi olmalı elbette ama çağın korosu'na kendini kaptırmamalı... Özgün bir sese, dile ulaşmak kesinlikle çağa ayak uydurmamaktan geçiyor!..

MAHALLİLEŞME AKIMININ TEMSİLCİSİ BİR KİTAP: RİYÂZU'L-CİNÂN

Mustafa TIZLAK

XVI. yüzyılın önde gelen şairlerinden Cinânî'nin yazdığı *Riyâzu'l-Cinân* (Cennetlerin Bahçeleri / Cennet Bahçeleri) günümüz Türkçesine Mustafa ŞARLI tarafından aktarılarak 2017 Aralık ayında Türk Dil Kurumunca yayımlanmıştır. Söz konusu eserde ayrıca yazarın hayatı, birtakım tamamlayıcı ve açıklayıcı bilgiler eşliğinde tıpkıbasımı ve çeviri yazısı da yer almaktadır.

Eserin on dördü yurt içinde, beşi de yurt dışında olmak üzere toplam on dokuz nüshası olduğunu ve eser hazırlanırken bu nüshalardan dokuz tanesinin kullanıldığını belirtmeliyiz.

3330 beyitten müteşekkil, 53 bölümden meydana gelen *Riyâzu'l-*

Cinân; 11. bölümden itibaren “ravza” adı verilen 20 alt başlığa ayrılmaktadır. Her ravzada belli öğütler verilerek bu öğütler birer hikâye ile örneklenmektedir. Dolayısıyla eser, öğretici ve eğitici bir mesnevidir diyebiliriz.

Riyâzu'l-Cinân; divan edebiyatının topluma uzak seçkin sınıfa hitap eden bir edebiyat olduğu iddiasını çürüten edebiyatımızdaki mahallileşme akımının, bu dönemdeki mühim örneklerinden birisi olarak gösterilebilir. Ancak eserin özelliklerini kısaca tanıtmaya başlamadan önce mahallileşme akımını açıklamak gerekiyor.

Mahallileşme Cereyanı, Türk Edebiyatı'nın kendi içinden millileşip yerleşmesi hareketidir [...] Edebiyatın bu dâhilî tekâmülü; bütün bu gelip geçen asırlar içindeki [15.-18. yy.] çeşitli yabancı tesirlere,

moda cereyanlara ve münevver kapislerine rağmen Türkçenin ve Türk zevkinin millî değerlerini muhafaza etmesi gibi her bakımdan büyük bir hareketle gerçekleşmiştir.²

Riyāzu'l-Cinān, yukarıda anlatmaya çalıştığımız mahallileşme akımının bütün özelliklerini taşımaktadır. Bu özellikler kısaca:

- a) Özellikle halkın konuşma dilinden bazı unsurların şüre girmesi,
- b) Atasözlerine ve deyimlerin kullanılması
- c) Yerlileşme çabası,

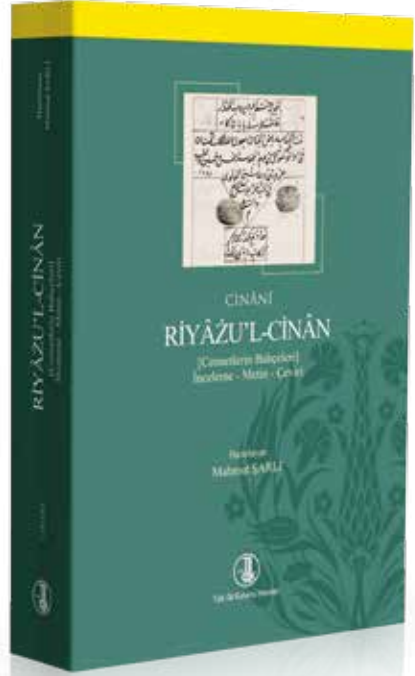
d) Dilin son derece sade olması, Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımının az olması ve Arapça ve Farsça terkiplere çok fazla yer verilmemesi, şeklinde özetlenebilir. Bu özellikleriyle elimizde *Riyāzu'l-Cinān*'ın bugün birçok nüshasının bulunmasından yola çıkarak devrinde çok okunan bir eser olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak eserdeki atasözü, deyim ve vecizelerin bulunduğu beyitlerden bazılarını hazırlayanın çevirisiyle örneklendirelim:

*olmasa a' dā nōla hāk-i derūn
kadrini nādān ne bilür cevherūn*
(173)

(Düşman, kapının toprağı olmasa “davetine icabet etmese” ne ehemmiyeti var; zira cahil, mücevherin kıymetinden ne anlar?)

“El elden üstündür.”:

*âhîr eder kadrūñi hāk üzre pest
lâzime-yi dest be-bâlâ-yı dest*

(354)

(“El elden üstündür” sözünün gereği, bir gün değerini yerle bir eder.)

“Kulağına küpe olmak.”:

*na' l-i semendūñ kılıcağ hāk-sār
goşına a' dānuñ olur goş-var*

(527)

(Atının nalı, toz toprak içinde bırakınca düşmanın kulağına küpe olur.)

“Defterini dürmek.”:

*defterini Hâtemūñ etmişdi tay
Cûdı dirisiydi anuñ cümle hay*

(1219)

(“Cömertlikte nam salmış” Hatem’in defterini dürmüştü, insanlar onun cömertliğinin dirisiydi.)

2 Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı*, II, s. 703^p. İstanbul 1983, M.E.B. Yayınları.

“Mihnete sabreden devlete erer.”:

*şabr u tahammül kılıcağ mihnete
merdüm-i dānā erişür devlete*

(1382)

(Bilgin kişi sıkıntıya sabır ve tahammül edince varlığa ulaşır.)

“Dil esen oldukça baş esen olur.”:

*söylenür ‘âlemde bu kavlı-i hasen
dil esen oldukça olur baş esen*

(2588)

(Dil esen oldukça baş esen olur, güzel sözü her tarafta söylenir.)

DÂSİTÂN-I FERRUH U HÜMÂ

Saadet ÇETİN

Kültür ve Turizm Bakanlığı bir süredir yayın politikalarında değişikliğe giderek dilimizin nadide ve ancak devlet eli ile yayımlanabilecek örneklerine sahip çıkmaya ve layık oldukları biçimde muhatapları ile buluşturmaya özen gösteriyor. 2017 yılının son günlerinde okurlar ile buluşan *Dâsitân-ı Ferruh u Hü mâ* da bu kıymetli eserlerden birisi.

Ferruh ve Hü mâ'nın serüvenini Mehmet Gürbüz, Tuba Işın Durmuş, İncinur Atık Gürbüz ve Mustafa Durmuş, ikisi 17. ve ikisi 19. yüzyılda olmak üzere dört farklı nüsha üzerinden yayına hazırlamıştır. İki ciltten oluşan eserin inceleme, metin ve dizinden oluşan birinci cildi 706 sayfa, ikinci cilt olan tıpkıbasım nüshası ise 224 varaktır. Mutlu sonla biten bir aşk hikâyesinin anlatıldığı mensur bir eser olan *Dâsitân-ı Ferruh u Hü mâ*; farklı coğrafyalarda kaleme alınmış bir aşk hikâyesinin, 1601 yılında III. Mehmed'in (ö. 1603) arzu ve emriyle yeniden yazılması ile ortaya çıkmıştır. Bu eser, 1397 yılında Kıpçakça

aslından Anadolu Türkçesiyle *Işk-nâme* adıyla kaleme alınmış ve Emir Süleyman'a sunulmuştur. III. Mehmed mensur olarak da yazılmasını isteyince, o sırada Sahn müderrisi olan Şerif Mehmed (ö. 1631) bu iş için görevlendirilmiştir. Daha sonrasında müellifin yazdığı müsvedde nüshaya dayanarak ismi bilinmeyen bir hattat tarafından saray nakkaşhanesinde yazıya çekilmiş ve devrin büyük sanatkârı Nakkaş Hasan (ö. 1622) eserin resimlerini hazırlamıştır.

Eserin dikkat çeken yönlerinden biri ayrıntılı inceleme kısmıdır. Bu bölüm, eserin genel niteliklerine, yapısına, müellifine, nüshalarına ve kültür tarihi içindeki konumuna odaklanmakla birlikte eserin içinde yazıldığı yüzyılın folklorik üslubunu temsil ettiğine dair işaretlere de dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Eserin bulunduğu kütüphaneler ve hangi isimlerle kaydedildiğinin tespiti ile başlayan bölümde eserin müellifi ile ilgili biyografik bilgilerin yanı sıra bir taraftan Mehmed Şerif'in müderrisliğine dair tarihî bilgiler verilirken bir taraftan da şairliğine yönelik detaylı açıklamalar yapılıyor. Kaside, inşa, takriz ve tah-